

hűségesen őrizték a domonkos hagyományokat.

2008. LXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Sopron és térsége – Sopron és polgári Tanulmányok Tirnitz József emlékére / Kovács József László: Barátom, Tirnitz József emlékére

151 Kovács József László: Barátom, Tirnitz József emlékére

Tirnitz Jóskára emlékezem. Ehhez címet találni nehezebb, mint a rövid, tisztelgő emlékezést megfogalmazni, mégis megpróbálom, hiszen mindketten a jó nevű soproni Szent Asztrik Bencés Gimnáziumba jártunk, keresztnévünk is azonos, de még a diáknevünk is az volt; iskolatársaink mindkettőnket Gömbinek hívtak. A „vulgó keresztapa” iskolánk tornatanára, „a tornamuki”-nak nevezett, diáknyelven Muki bácsi, Kis Gyula volt. Ő így keresztelte el testnevelésben kevésbé jeleskedő diákjait. Jóskával igazán az 1950-es években lettünk jó barátok. Diákkorunk egyetlen közös évében, 1943/1944-ben csak nagyot köszönhettem az érettségi előtt álló „Tirnitz úrnak”; akkor ugyanis én rövid nadrágos elsős kisdíák, ún. „mujkó” voltam, míg a felső osztályosokat „uraknak” illet hívnunk.

Kezdő kutatóként 1953-tól naponta találkoztam a Soproni Levéltárban Tirnitz Jóskával, aki minden kezdőnek szíves útmutatást adott. Mindnyájunk szerény és kedves útbaigazítója volt, segített mindenkinek, aki kutatni lépte át a Levéltár szép régi remekművű ajtaját. A kéziratolvasás, a paleográfia alapjait már korábban megtanultam Mollay Károly és Hajdú Helga professzoraimtól, de ettől az időtől fogva meg kellett ismernem a leggazdagabb hazai levéltár, a soproni archívum gyűjteményének használatát is. Az első tanácsa így hangzott: „Ismerkedj meg az „Oerteelenchus” használatával! Ebben a vaskos iratjegyzékben mindent megtalálsz, amit keresel! Mindig pontosan írd ki a jelzeteket: add meg a ladulát, (fő témakör) a fasciculust, (a csomó) és a numerust!” Ez az eligazítás nagyon is szükséges volt. Jóska ezután türelmesen ellátott a Lackner család (Litera Lackneriana), a soproni evangélikus egyház irataival, a levéltárban összegyűlt ún. régi levelezéssel. Leggyakrabban ugyanis ezeket a levéltári egységeket forgattam. A kutatás során részben latin írásokkal is találkoztam, de tanárain latin tanítására támaszkodva ezekkel is megbirkóztam. Míg Jóska latin tanára a tudós dr. Hein Tádé volt, az enyém dr. Pálos Ferenc.

Azért be kell vallanom, a különböző kézírással leírt iratok megfejtése később is némi gondot jelentett. A munkanapja kezdetén, a Lackner utcai raktárba induló Jóska szívesen összeolvasott velem egy-egy iratot. Ha túl nehéz volt e szöveg megfejtése, akkor javasolta: „Gyere, menjünk be Házi főlevéltáros úrhoz! Ő biztosan tud megoldást!” Jenő bácsi a kutató szoba mellett, az első raktárhelység ablakánál, az asztalnál ült, és szívesen adott útbaigazítást; 1955-től, a Faut-krónika kéziratának „megfejtésétől” pedig már személyesen is ismertük egymást.

Amikor beszélgettünk Jóskával, néha évődve ugrattam: „Hallod-e Jóska! Igazán összeállíthatnátok a kutatók számára egy rövid tartalmi összefoglalást a fontosabb ladulákról!” „Van is nekünk erre időnk!” – mondta békésen mosolyogva. Lassan megtanultam, milyen nehéz munkát látnak el ők ketten a levéltári raktárban, a „Lacknerban” a másik levéltárossal, Radó Jóskával, „Beppóval”. Aztán később mégis csak sor került egyfajta összefoglalásra Jóska életében; kiváló segédlet született 1996-ban, 152ez a Szakács Anitával összeállított „Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái I. 1533–1554” című kötet.

Egyszer korszakomhoz, a XVII–XVIII. századhoz kértem illusztrációs anyagot Jóskától. Ő Gantner Antal „Dunántúli Tárogató”-ját adta a kezembe az alkalmi újság képes mellékletével együtt. Hadd emlékeztessen az olvasót, Gantner a hajdani soproni Kaszinó ruhatárosa, tudós amatőr, igazi soproni kuriózum volt, akinek évente egyszer jelent meg ez az alkalmi újságja, melyben az I. évfolyam 1.

számát a II. évfolyam 2. száma követi. „Jóska, hol a többi szám ?” – ugrattam a barátomat. „Az nem lehet, hogy egy újság egy évben egyetlen számmal jelenjen meg!” „Hát, ha Te jobban tudod, akkor így biztosan igaz !” – mondta megszokott humorával, türelmével. A „Tárogató” képes mellékleteit ennek ellenére haszonnal forgathattam...

1955 után a Levéltárban már az osztrák kutatók megjelenését is megtapasztalhattam. Jóska a burgenlandi kutatókat is készségesen eligazította. Ekkoriban születtek meg nagyobb számban a szomszédos Ausztriához csatolt burgenlandi községek monográfiái. A helytörténeti munkák összeállítására sokszor csak amatőr kutatók vállalkoztak, akik Jóska személyében jó segítségre találtak. Ő a hajdani jobbágyfalvak iratanyagát is jól ismerte. Ekkor jöttem rá, hogy vannak olyan tudóssá vált helytörténészek, akik lassan többet tudnak a falujukról, mint egy-egy, a szakmáját elfeledő és a kutatásban leállt diplomás!

Ma is haszonnal forgathatjuk a kutatás alapvető segédletét, a Soproni Állami Levéltár 1967-ben megjelent, Vörös Károlyval közösen jegyzett fondjegyzékét, amely jelentős részben Jóska szellemi teljesítménye. Annak idején örömmel újságolta el, hogy milyen szép feladatot kapott. „Igazán küldhetnél majd egy példányt belőle” – ugrattam. „Ha jól viselkedsz, kaphatsz egyet.” – válaszolta. A megjelenést követően a kiadvány még Ráckevére, akkori lakásunkra érkezett meg. Azóta hálásan, haszonnal forgatom e kézikönyvszerű kalauzt.

Az 1980-as években Monok István vezetésével megindult a magyarországi hagyatéki- és vagyonleltárak könyv- és olvasmánytörténeti szempontú feltárása. Javaslatom alapján a soproni könyvjegyzékek levéltári kutatásába Jóska is bekapcsolta a sorozatot szerkesztő szegedi professzor, Keserű Bálint, és a kutatást vezető Monok István. A sokszerzős munka címe: „Könyvtörténeti Füzetek II. Magángyűjtemények Nyugat-Magyarországon 1555–1721”; összeállítói: Bariska István, Kovács József László és Ötvös Péter mellett Tirnitz József (Szeged, 1982). Itt és most e közös munkának a címével szeretnénk kiegészíteni Tirnitz Józsefnek a Soproni Szemle 2006. évi 1. számában olvasható bibliográfiáját. A felkutatott könyvjegyzékek kötetben is megjelentek „Lesestoffe in Westungarn I. Sopron (Ödenburg) 1535–1721” címen (Szeged, 1994). Tirnitz József segítségét e kötet német nyelvű előszava is kiemeli, hisz az ő alapos tudása nélkül aligha sikerült volna e tekintélyes, csaknem 600 oldalas forráskiadást összeállítani.

A már idézett bibliográfia alapján is megállapítható, hogy barátunk nagy értékű segédletekkel szolgálta a kutatást. Nem kevésbé fontos azonban az a néhány – hosszabb-rövidebb – [153](#)alapos tanulmánya, melyet a soproni külvárosi német polgárról írt. Máig is tán legnagyobb jelentőségű tanulmánya 1971-ben Bónis György és Degré Alajos felkérésére „Sopron szabad királyi város külső tanácsa 1526–1711” címmel íródott, a napjainkra már emblematikussá vált „Tanulmányok a magyar helyi önkormányzatok múltjából” című kötetben. Hasonlóképpen kiemelendő a külvárosi német polgárokról írott, 2003-ban, a Bariska István 60. születésnapjára megjelent tanulmánykötetben megjelent „A soproni 'Wirtschaftsbürger' – 'gazdapolgár'” című tanulmánya is. 1977-ben Pécsen találkoztunk Jóskaival, ahol a Veszprémi és Pécsi Akadémiai Bizottság ülésén – amelyen Tompos Ernő is előadott – „Sopron város kulturális fejlődése a 18–19. század fordulóján” címmel tartott felejthetetlen előadást.

Pontos iratközlés és tárgyyszerűség jellemző Tirnitz József két ún. munkásmozgalmi kötetére, az 1982-ben megjelent „Sopron és vidékének munkásmozgalma (1925–1928)” című tanulmányra, és a még 1970-ben kiadott „Az élet megindulása a felszabadulás után Győr-Sopron megyében” című dokumentumkötetre. A 230 oldalas iratanyag soproni részét döntően ő gyűjtötte össze.

Jóskaival utoljára 2005-ben találkoztunk a Várkerületen. Dobner Nándorról akartam őt faggatni, akkor éppen az „Emblematisches Traubenschiessen” füzet kiadásán dolgoztam. Jóska kissé fáradtan, szomorúan válaszolt: „Tudod, betegségem óta sokat feledtem.” „Jóska, ez kizárt!” – válaszoltam. „Mi

lehet az, amit Te nem tudsz a régi Sopronról?” „Pedig így igaz”, – mondta Jóska. Ezzel a mondattal váltam el tőle: „Gyógyulj meg, majd megkereslek.”

Örültem, amikor 80 éves korában, a Soproni Szemlében olvastam Turbuly Éva vele folytatott beszélgetését, különös öröm volt az, midőn a „*Mit kutattak akkoriban a magyar kutatók?*” kérdésre válaszolva rám is a „hivatásos” kutatók között emlékezett. Azonnal küldtem egy rövid levelet Jóskának, de választ már nem írhatott rá.

E néhány emlék felidézésével a soproni helytörténet elhivatott kutatójára, a jó barátira emlékezem. Mindig Jóskára emlékezem, ha kézbe veszem valamelyik munkáját, rá emlékeztet egy-egy segédlete, tanulmánya.

2008. LXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Sopron és térsége – Sopron és polgári Tanulmányok Tirnitz József emlékére / Krisch András: Soproni határbiztosok jelentései az 1809-es francia háborúban

154 Krisch András: Soproni határbiztosok jelentései az 1809-es francia háborúban

A Magyar Királyság, a Habsburg Birodalom részeként 1792-től szinte folyamatosan hadban állta a Francia Köztársasággal, majd Császársággal. Ezek a harcok I. Ferenc birodalmának sorozatos verségét eredményezték. Az 1805-ös francia háború még alig érintette Pozsony térségében Magyarország területét, négy évvel később az 1809-es 5. koalíciós háború során immáron Magyarország is hadszíntérré vált. Ausztria 1809 áprilisában üzent hadat Franciaországnak. A kezdeti sikerek után április 23-án a Károly főherceg vezette főserég vereséget szenvedett és megkezdte visszavonulását a Duna bal partján Morvamező irányába, nyitva hagyva a Bécs és Magyarország felé vezető utat. [123\(123\)](#)

József nádor leiratát a határok védelméről a Sopron vármegyei közgyűlés az egyre aggasztóbb hadi helyzet miatt május 13-án tárgyalta. A háború szerencsétlen alakulása miatt előre lehetett látni, hogy sokan fognak Ausztriából Magyarországra, és ezen belül Sopron vármegyébe menekülni, és közöttük olyan személyek is lehetnek, akik a közbiztonságra veszélyesek. Ezért úgy rendelkeztek, hogy minden útra a vármegye katonáit vagy megbízható jobbágyokat kell állítani, akik útlevél nélkül senkit nem engedhetnek az országba, a gyanús személyeket pedig a vármegye tisztjeihez, vagyis a biztosokhoz vezetik. Az országba vezető jelentősebb utak mellé ugyanis commissariusokat, vagyis határbiztosokat állítottak, akikre az említett „őrállók” felügyelete is tartozott. Feladatuként kapták a kémek kiszűrését, az ártalmas proklamációk terjesztésének megakadályozását és megsemmisítését. A rendszer fölé szolgabírókat helyezett a megye, őket az őrállók ellenőrzésére, a biztosok segítségére kötelezték. Az esetlegesen elszéledt vagy dezertált ellenséges vagy saját katonákat le kellett fegyverezniük, majd a fegyverekkel együtt a legközelebbi katonai parancsnokhoz küldeni. Fontos feladatuk közé tartozott az ellenség mozgásáról érdemleges információk beszerzése, így megbízható embereket küldtek osztrák területre. A jelentéseket minden esetben a megyeszékhelyre, a nádor utasítására megalakított Permanens Deputaciónak (Állandó Bizottmány) juttatták el, amelynek feladata többek között a bel- és külbátorság fenntartása, megszállás idején pedig a francia követelések hatékony és rugalmas teljesítése volt. E gremiumtól a fontosabb információkat akár a nádornak is tovább küldhették.

A biztosok állomáshelyei (legalábbis a jegyzőkönyv bejegyzése szerint) és nevei a következők voltak: Lajtaszentmiklós (Neudörfel): Illéssy Ferenc, Kabold (Kobersdorf): Tarnóczy József, Vulkapordány (Wulkaprodersdorf): Regner János, Lanzasér (Landsee): [155](#)Bácsmegyei Antal, Rozália: Schätzel Mihály, Lajtaújfalu (Neufeld): Artner Lajos, Vimpác (Wimpassing): Tóth Antal, Lajtapordány